

ГЕНОЦИД ЯК ЗЛОЧИН, ЩО ПРИЗВОДИТЬ ДО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ, ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Дяченко Валерій Іванович

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри конституційного, міжнародного права
та публічно-правових дисциплін*

*Київського університету інтелектуальної власності та права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

м. Київ, Україна

Багато сторіч тому світ не знав про те, що таке права людини. Це просто не приймалося до уваги. Геноцид (хоча такого слова тоді ще не знали) виявлявся в усьому світі. Прикладом може послужити вороже ставлення до єврейського народу ще в стародавності, назване в наслідок антисемітизмом. Починалося все під час перебування євреїв у Єгипті, а посилюється з часу розсіювання єврейських націй серед інших народів. Першим теоретиком антисемітизму вважають жерця Манефона, що жив за Птолемея II (285–246 рр. до н. е.)¹.

У першій половині XX сторіччя з'явилася расова теорія нацизму. Головна її ціль полягала в підкоренні інших народів, у встановленні системи рабства у всій Європі, при якій німці відігравали роль хазяїв і доглядачів. Але поряд із цим расова теорія виконувала також внутрішньополітичні функції – вона була спрямована на поневолення більшої частини самого німецького народу й затвердження безроздільного панування Гітлера.

У середині XX сторіччя була прийнята Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року. Можна впевнено сказати, що з прийняттям цієї Конвенції світ почав ставати цивілізованіший, більш розвиненим і гуманним.

Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року є першою універсальною угодою як у галузі міжнародного кримінального права, так і в сфері міжнародно-правового захисту прав людини. Конвенція визнає геноцид за міжнародним правом злочином, який тягне відповідальність як фізичних осіб (ст. IV), так і держави (ст. IX). Дуже важливе положення міститься в ст. I, відповідно до якої злочин геноциду пов'язаний не тільки з військовим діями: він може бути вчинений і в мирний час. Згідно зі ст. I: «Договірні сторони підтверджують, що геноцид, здійснюваний як у мирний час, так і під час війни, являє собою злочин за міжнародним правом, який зобов'язується запобігати і карати»². Слова «під час війни і в мирний час» були включені до Конвенції для того, щоб показати, що на відміну від Статуту Нюрнберзького міжнародного воєнного

¹ Ревяко Т.І., Трус М.В. Геноцид і масові репресії: знищення з національних і релігійних мотивів. – Журнал МКЧХ, 1996. С. 50.

² Конвенція про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 року. Електронний ресурс]. – Режим доступу: ips.ligazakon.net > document

трибуналу, Конвенція 1948 року не обмежена діями, вчиненими тільки під час збройного конфлікту.

Стаття I примітна також тим, що вона покладає на держав-учасниць Конвенції загальне зобов'язання «запобігти і карати» злочин геноциду. Аналогічне формулювання міститься й у ст. I Женевських конвенцій 1949 року про захист жертв війни.

Згідно Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього 1948 року під геноцидом розуміються наступні дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову або релігійну групу як таку: а) вбивство членів такої групи; б) заподіяння серйозних тілесних ушкоджень або розумового розладу членам такої групи; с) навмисне створення для якої-небудь групи таких життєвих умов, які розраховані на повне або часткове фізичне знищення її; d) заходи, розраховані на запобігання дітородіння в середовищі такої групи; e) насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу.

Так, в цьому контексті війна в Югославії підняла згвалтування в контексті геноциду на новий рівень. Докази свідчили про те, що ці злочини не були свавільними діями декількох інакомислячих солдатів. Більш того, це було насилля проти жіночого гендеру, зневага до їхнього організму, використання їх репродуктивних можливостей „як зброї війни”. Тільки за даними комісії ООН потерпілих від згвалтувань нараховувалось більше двадцяти тисяч жінок. Тому важливо було визнати згвалтування як злочин проти людяності та включити його в такому контексті до Статуту МКС для колишньої Югославії. Завдяки такому підходу стало можливим притягнення винуватців, які вчиняли злочини згвалтувань у контексті етнічних чисток, як одного із різновидів геноциду, до міжнародної кримінальної відповідальності³.

Злочин геноциду, закріплений Конвенцією про запобігання злочину геноциду та покарання за нього визначає як геноцид будь-яку з п'яти дій, спрямованих на повне або часткове знищення національної, расової чи релігійної групи, а саме : убивство членів цієї групи; завдання їм тяжких тілесних або психічних ушкоджень; створення життєвих умов, розрахованих на її повне або часткове знищення; дії, розраховані на унеможливлення народження дітей в середовищі групи; насильницька передача дітей цієї групи іншій групі. Все це здійснює зараз Росія проти українського народу.

Російська війна є не лише загарбницькою війною, але і геноцидною кампанією, спрямованою на знищення українців як національної групи, також ведеться розпалювання ненависті до українців російськими державними ЗМІ та чиновниками, що призвело до геноциду в ході агресії проти України. Метою воєнної агресії з боку Росії в Україні є системне й послідовне знищення українського народу, його самобутності та позбавлення його права на самовизначення та самостійний розвиток⁴.

Отже, ми можемо зробити висновок, що вагомий внесок у боротьбу з таким найтяжчим міжнародним злочином як геноцид зможе внести Міжнародний кримінальний суд. Бо з кожним роком світ стає більш жорстоким і байдужим, і забуває про найбільш елементарні принципи людяності і моралі.

³ Todd A. Salzman. Rape Camps as a Means of Ethnic Cleansing: Religious, Cultural, and Ethical Responses to Rape Victims in the Former Yugoslavia // Human Right Quarterly. – 1998. – № 2 – pp. 348-378

⁴ Ліпка М. Геноцид українського народу – злочин, що підпадає під юрисдикцію Міжнародного кримінального суду: <https://law.chnu.edu.ua/henotsyd-ukrainskoho-narodu-zlochyn-pidpadaie-pid-mks/>.